

A bankok szerepe a rendszerexportban

A Figyelő 1982/47. számában dr. Róth Andrásnak „Komplett ipari technológiák exportja” címen megjelent, sok figyelemre méltó elemzést tartalmazó cikkét egybevonva emlékeztetünk arra, hogy a magyar vállalatok tüke-ellátásában a ma már rugalmasabb, kedvezőbb feltételekre van szükség elsősorban a kezdeti nehézségek áthidalására, ehhez többek között a finanszírozó apparátust kell alkalmazni, de az értelemmel bír a bankok tevékenységének vállalását is meg kell teremteni.

Bár a javaslatot alapjában helyesnek tartom, annak részletesebb megvitatását (megvitátást) több szempontból is kívánatosnak vélem.

Ami az exportfóvállalkozás kiellátásának rugalmasságát illeti, a mai körülmények között több tényező célszerű mérlegelése. Így például a fóvállalkozás megvalósításához több vállalat együttműködése szükséges. Az együttműködés a cél megvalósulásával általában megszűnik, de ha létre is jön újabb üzlet, de már más nagyságrendű, és más vállalati kör együttműködését igényli. Ebből következik a tüke-átosztás szükségessége, amelyre a forgóalap-átadás — a régóta megvívott elvi lehetőség ellenére — kevésbé bizonyult alkalmasnak, sokat megvalósított a bankok.

A fóvállalkozás kiellátásának a készletekhez viszonyított forgóalap-ellátottság 50-60 százalékos, az újabbban alakultaknál azonban 10 százalékos alatti, míg a termelési profilú fóvállalkozásoké 70-80 százalékos. A nyereségből képződő forgóalap-növelési lehetőség az iparvállalatokéval nagyjából azonos. A fóvállalkozások tükeigényének ingadozása és különböző mértékű forgóalap-ellátottsága szükséges feltétel előbbi exportfóvállalkozás céljait, majd újabban az ilyen célú devizahitel-konstrukció létrehozását.

Az exportfóvállalkozó céllételek nyerneke tekinthető, hogy meghatározott célra orientált ügyletfinanszírozás. Ezt ugyan egyesek vitatják, mivel a hitelnyújtásnál a bankok figyelembe veszik a szabad forgóalapot, illetve a felhasználható más forrásokat is (vévők előlegeit stb.). Emellett a céllételek alkalmazkodnak a fóvállalkozás időtartamához (5 évre nyújtják a bankok), de rugalmas az eszközfinanszírozás szempontjából is, mivel a célhoz szükséges állóeszközöket (gépek) és forgóeszközöket (a fő- és alvállalkozói készleteket, a költségeket, vevői tartozásokat stb.) együttesen finanszírozza. A hitel kamata — a kamatviszáltságról — kedvezőbb mértékű forgóeszközökéinél, és az ilyen hitel finanszírozott készletek növekedése mentesül a forgóalap-feltöltési kötelezettség alól.

A céllételek problémája az, hogy az állóeszközök amortizációs ideje általában hosszabb a fóvállalkozás megvalósításának időtartamánál, gyorsított leírás esetén pedig — főleg, ha az összes ráfordítás között magas az állóeszközök aránya — rontja a jövedelmezőséget és a nettó devizahozamot. Ezt a hitelt csak a fóvállalkozó kaphatja (hiszen így kapcsolható többé-kevésbé a külföldi szerződéshez), s bár finanszírozás az alvállalkozók beszállítását is, mégsem tölt be elégséges szerepet a fő- és alvállalkozók együttműködésének szervezésében. Ilyen szempontból indokolt lehet a finanszírozás (hitelvezetés) gyakorlatának továbbfejlesztése.

Ami pedig a kezdeti nehézségek áthidalásának problémáját illeti (ha a szerző új, eddig ismeretlen piacokra

vagy leendő fóvállalkozásokra gondol), azok már nem elsősorban a tükeellátás és a hitellezés kérdéseiről.

A bank tapasztalatai szerint (de a legutóbbi KNEB-vizsgálat megállapításai szerint is) ugyanis az új piacok szempontjából elsősorban a vevő ország szempontjából elsősorban a vevő országok és a „felsőbbeséget” fogja képviselni. A maszek azonban szabad madár, akinek az adó tekintélyt, hogy az adóhivataltól kívülről semk sem parancsol neki, tehát szabadon dönt. A vállalati önállóságot egyszer ilyen módon is meg kellene közelemlíteni. Vagyis, hiába teremtik meg foglalt az önállóság feltételeit, ha másfelől az egész társadalmi szinten van az ügynövezett, „elvárosok” süllyvé. Ez lehetőséget ad arra, hogy a társadalmi tekintélyt szembeállítsuk a szakmai tudással és a jogszabályok adta egyezményi felelősséggel. Így jön létre az a helyzet, amelyet az egyik nyilatkozó így határoz meg: „A jelenlegi körülmények között... a vállalkozás inkább hazafias és kommunista kötelesség, nem pedig ésszerű gazdasági szándékú kötelezettség tevőkénység”. Szeretném a figyelmet ráirányítani a szerényen meghűző „ésszerű” szóskára, mely azt jelenti — s ez így is van — a tekintély nem mindig megalapozottan szól bele a döntésekbe. Persze mióta világ a világ, ez a veszély mindig fennáll. Most azonban úgy tűnik, az arányok elérték az elviselhetősi határokat.

Mindenki belátja, egy ilyen helyzet a véletlektől emossa a felelősség határait, és a figyelemmel hozott sorozatos döntések gazdaságilag nem hasznosak, mégis a konkrét feladatok adottsága lehetővé teszi a fokozottabb együttműködést a szerződés-kötéseknél.

A „Figyelő” 1982. évi 45. számában megjelent „Egy mással szemben vagy együtt?” című cikkhez az alábbi néhány kiegészítést szeretnék fűzni.

A cikk alapvetően helyesen érinti azokat a problémákat, amelyek a mezőgazdasági termékek értékesítési szerződés megkötése, illetve teljesítése során felmerülnek. Néhány kitétele viszont általánosságok mellett további pontosításra szorul.

Csak részben lehet elfogadni azt a megállapítást, hogy a többszoros forgalmazási rend még nem vált általánossá.

Az ide vonatkozó termékforgalmazási előírások mind a mezőgazdasági, mind pedig az ipari termékénél lehetővé teszik azt, hogy a termék gazdaságossági megfontolások alapján döntsenek arról, hogy mit termeljenek, azt hogyan használják fel, illetve kinek értékesítsenek. A mezőgazdasági termék-forgalomban például nincs olyan jogszabályi előírás, amely megszabná, hogy a termelőnek milyen terméket kell termelnie.

A cikkben említett gabonánál, húsnál, illetve állati termékénél, zöldség-növényeknél gyakorlatban is érvényesül a többszoros forgalmazási rend.

A gabonánál vevőként nemcsak a gabonai par, hanem a takarmány-előállítás (és más mezőgazdasági nagyüzemek is) szerepelhetnek. Megkötöttség egyedül az exportra történő értékesítésnél van.

A húsnál az értékesítési lehetőségeket a jogszabály által előírt központi gazdasági korlátozások szabják meg.

Az állati termékénél korlátozás csak a vásárolt szarvasmarha, ló és sertés forgalmazásánál van, ezeket az állatokat ugyanis csak az állatforgalmi és húspárrai vállalatoknak lehet eladni. A mezőgazdasági termelő a saját maga által tenyészített, tartott vagy hízalt előállatot bárkinek szabadon értékesítheti, illetve az előírások megtartásával, feldolgozhatja. Az állami szektoron kívül pedig számos hűvelőüzem üzemeltetői működhetnek a szövetkezetek, valamint ezek társulatai is, ahol vásárolt állatokat is feldolgoznak.

A baromfinál, a tejnél, a zöldség-gyümölcsféléknél szintén széles skálája van azoknak a felvásárló, feldolgozó szervezeteknek, amelyek részére a termelők szabadon értékesíthetik árujukat.

Lehetőség van arra is, hogy a termelő közvetlenül a külkereskedelemmel ajánlja fel termékeit, sőt arra is, hogy szabadon váltsanak a párhuzamos exportjog alapján az exportáló külkereskedelmi vállalatok között.

Megállapítható tehát, hogy a többszoros forgalmazási rend ténylegesen érvényesül, és a termelők magatartását egyre inkább a gazdasági megfontolások

befolyásolják. Ez a forgalmazási rendszer pedig biztosítja, hogy az esetenként mutatók monopolisztikus törekvésekkel szemben a termelői eredményesen tudjanak fellépni.

Nem lehet teljesen egyetértéssel azzal a megállapítással sem, hogy a kötbér, illetve kártérítési igény érvényesítésének a megelőzése a kiszolgáltatottság következménye. Tudomásunk van ugyanis arról, hogy az igényérvényesítést általában mindkét szerződő fél a „jó kapcsolatokra” hivatkozva kölcsönösen elmulasztja. Ennek a gyakorlatnak a helytelenségére ezúton is szeretnék rámutatni, ezáltal ugyanis a lehetőség megnyílik újabb szerződéseszekre, valamint egyéb elvont megállapításokra, ami végső soron népgazdaságilag is káros. Bár a szerződés szabadság elvén alapuló jogrendszerünk nem is előtérbe helyezte, meg kell állapítani, hogy a tsz-ek elsősorban mezőgazdasági termékek értékesítési és -szállítási szerződéseikkel kötődnek gazdasági partnereikhez. Ez a két szerződéstípus alapvetően tüntet az adósvétel szerződéses kapcsolatokon, ahol tulajdonképpen csak egyszerű áru-pénz mozgás valósul meg. A mezőgazdasági termék-értékesítési szerződés az esetek nagy részében egy vagy több termelési ciklust elől fel, és a szerződő felek közötti egyéb kiegészítő szolgáltatásokra is (pl.: vetőmag, műtrágya, növényvédőszer, biztosítás stb.) kiterjed. A MEM pedig messzeemenően támogatja azokat a törekvéseket, amelyek a gazdasági partnerek egymás közli viszonyát szerződéses alapsra kívánják helyezni.

A kereskedelmi lánc, illetve az áru útjának a lerövidítése népgazdasági célú tükröző gazdaságossági követelmény is. Az utóbbi időben ugyanis több mezőgazdasági nagyüzem fordult a MEM-hez (illetve a BkM-hez), hogy kérje a nagykereskedelmi tevékenység gyakorlásához a jogot. Ott, ahol a feltételek adottak voltak, a MEM ezeket a jó igényeket támogatta. Számos gazdasági üzemetelést saját belföldi üzlettel, melyben részben a saját, részben pedig más gazdaságok által előállított termékeket értékesít. Ezeket a kezdeményezéseket is támogatni kell.

Osszefoglalva megállapítható, hogy jelenlegi gazdasági helyzetünkben a továbbbélés csak az együttműködés további kiszélesítésével, a beérkezések jogok és kötelezettségek pontos betartásával képzelhető el.

Dr. Mikó Zoltán
MEM Kereskedelmi Főosztály

(A szerkesztőség fenntartja a jogot, hogy a beklódtott leveleket rövidítve közzéje.)

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Ez a hátrány az értékelés országos kibontakozása elől minden akadályt. Ez az egyik különösen fontos terület, ahol a műszakiak, a közgazdászok, a külkereskedők sikeresen együttműködhetnek: a „funkció-költség szembeállítás” során konstruktörök-technológusok-fejlesztők nézete kell hogy ütközzön a külkereskedőkkel a műszaki-gazdasági optimum elérése érdekében.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

KONSTRUKTÖRÖK ÉS TECHNOLÓGUSOK

A külkereskedelemben is kulesemberek

A KONSTRUKTÖRÖKÉK, TECHNOLÓGUSOKAT, fejlesztőket a közgazdasági kapcsolatok kulesemeinek tekintem. Ők tervezik meg mindazokat az ipari és mezőgazdasági termékeket, azok gyártási folyamatát, majd fejlesztik tovább, amelyek exportra kerülnek, meghatározza egyben e munkák során az import oroszlanrészt is. Kétségtelenül övök a vezető szerepet É a felismerés nem elég általános hazánkban. Mert bár sok szá esk a műszakiak helyéről, szerepéről, azonban külön kiemelve a jelzett kategóriákról nem. E szűzres réteg közgazdasági informáltságáról, képzettségéről szeretnék szólni.

Kiemelek néhány fő kérdéscsoportot, amelyekkel való ismerkedés nálunk még mintha csak a vállalatok (és szövetkezetek) vezetői, gazdasági igazgatói, közgazdászai, kereskedelmi vezetői és beosztottjai részére lenne kívánatos:

Főbb és különösen a tartósan tűnő világgiaici tendenciák, a gazdasági konjunktúra várható alakulása. Ezzel összefüggésben az is, vajon a nemzetközi kereskedelemben liberalizáló vagy korlátozó irányzatok kerülnek előtérbe. Ez az ismeret szükséges, hogy műszakiak külvilágnál érezék a külpiaci eladhatóságot, a várható sorozatnagyságokat.

Ismétlődő információk szükségesek számukra gazdasági-földrajzi régióként, hogy termékeikkel kapcsolatban megismerjék a szocialista, a fejlett tőkes és a fejlődő országok eladási, együttműködési viszonyait, a magyar relációs kereskedelempolitikáit.

Ismeretük kell az általuk tervezett, gyártott vagy az ahhoz szükséges nyersanyagok, félkésztermékek, az energiaforrások ár- és előállítási tendenciáit. Így például beszerezhető-e importból, milyen relációkban előnyös az (tehát milyen szállítási határidőkkel, minőségű feltételekkel), lehetséges vagy éppen szükséges-e egyes anyagok helyettesítése másakkal.

Milyen bűm- és egyéb (pl. műszaki, biztonsági, szabvány, egészségügyi, állategészségügyi, környezetvédelmi) gyakran kereskedelempolitikai indítékú előírásokkal, korlátozásokkal kell számolniuk; Ismerniök kell a főbb versenytársak termékeinek nemcsak műszaki, hanem „kereskedelmi partnereit” is. Ha ugyanis a konkurrencia vá-m- vagy egyéb kereskedelmi előnyökkel rendelkezik, sikerre csak úgy számíthat, ha ezeket más, műszaki vagy gazdasági (ár stb.) előnyökkel sikerül közbömböstiteni.

A PIACOK KONKRÉT IGÉNYEINEK ISMERETE annál is fontosabb, mert soha sem a „legjobb” (vagy amit annak gondolunk) kell megtervezni és előállítani, hanem a piaci igények szempontjából az optimálisat. A piacon csak azt honorálják, amit igényelnek. (Sajnálatos egyébként, hogy Magyarországon az értékelmezés, ami éppen a konstruktörök és technológusok munkáját segítheti, kezdeti fellángolás után hátrébe szorult, nem tudott elterjedni).

Mintegy összefoglalóul az eddigiekhez: minden természetnek vannak a műszaki és esztétikai tulajdonságai mellett (vagy éppen amiatt) közgazdasági tulajdonságai is — ha ezek nem is láthatók, tapasztalhatóak a késztermékek. Olyan közgazdasági tulajdonságai, amelyeket éppen a konstruktör és a gyártási technológia meghatározásával a technológus épít be a termékbe, és amelyek döntően meghatározzák a termék sikerét, sorsát, életútját. Ilyenek többek között:

Önköltség, reálínköltség, világgiaici áron, tőkes import-tartalom, devizaképtelmezési mutató és nettó devizahozam, mint a közgazdasági hatékonyság jól ismert főbb mutatói; súly és terjedelem révén szállítási mód és költségek, a szükséges csomagolás, sőt tulajdonképpen a termék elkészítéskor használtai értéke alapján meghatározott az elérhető piaci ár is, vagy legalább az az árcentrum, ami körül mozoghat a kereskedő munkájával némiképpen emelhető vagy a reálértől elmaradó eladási ár.

Szükségesek továbbá bizonyos nemzetközi kereskedelmi jogi és külkereskedelmi technikák ismerete is, de ezekből csupán annyi, ami a tervező-fejlesztő munkájához szükséges. Erre két egymástól távolos példa. Az eladó felel a teljes termékért, akkor is, ha jelentős részlegyetek, alkatrészeket mások (nemritkán külföldről) szerez be. Így tehát sokoldalú, számos műszaki és gazdasági tényezőt talgatgat elemzés alapján kell ezek beszerzéséről dönteni. Másik példa. Információként megkapja a konstruktör a versenytárs „árát”. Tudnia kell, hogy sokféle ár létezik, amiket a külkereskedelemben paritásokkal szoktunk jelezni: ár a gyár kapujában, az országhatáron, egy feladási kikötőben, érkezve, leszállítva a vevő raktárába — és ezek a látszólag kis különbségek igen nagy árdifferenciát okoznak, sőt az árúrt való felelősség szempontjából alapvető jogi különbségeket is. Nem folytatom a sort.

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Magyarországon úgy alakult a tudományos, szakmai társadalmi munka szervezése, hogy külön dolgoznak a műszaki és agrár, külön a közgazdasági szakemberek. Előzőkkel például az MTESZ 32 taggyűléséről a 31 műszaki és agrár egyesületben végeznek társadalmi munkát, a 32-ikben, a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaságban, továbbá a Közgazdasági Társaságban, a Magyar Kereskedelmi Kamara számos tagozatában az utóbbiak. Természetes, hogy korántsem ilyen élesek a határok az életben. Mintha sokkalt inkább termékeket nyitnának meg a műszaki és agrár szakemberek a közgazdászokkal, olyan formában, hogy aktív a jelzett primer gazdasági szervezetekben, fordítva ez sokkalt kérésbe fordítva elő. Így jöhetne igen hasznos az egyik irányban megvalósuló társadalmi együttműködés, éppen a konstruktör, technológus, fejlesztő réteg nemigen kapja meg saját szervezeteiben a szemleletformálást, ismerkedést munkája gazdasági, közgazdasági oldalával.

Dr. Novoszáth József

Talán sikerült bizonyítanom, hogy a piackutatási eredményeinek, adatainak ismerete alapvetően szükséges

Minőségabszalyozás a KGST-ben

A szocialista országok gazdasági integrációjában a szakemberek a minőségügyi kérdéseket szorosabban egyeztetést kb. egy évtizeddel ezelőtt kezdték meg. A kezdeti időszakban arra törekedtek, hogy az akkor már kialakult, illetve kialakulófélben lévő **nemzeti minőségabszalyozási rendszereket harmonizálják** és ezzel megteremtik az egységes elvekre épülő és azonos gyakorlati módszereket alkalmazó közös KGST minőségügyi szabályozás alapjait.

Egyszerűsítés

A gazdasági és irányítási mechanizmusok, a műszaki fejlesztés színvonalbeli elérése, valamint a világgazdasági változások miatt az eredeti célkitűzésekből a **közös KGST minőségabszalyozás nem valósulhat meg**. Nem tekinthetünk el azonban attól, hogy néhány országban, így a Szovjetunióban, az NDK-ban, Csehszlovákiában és Bulgáriában alapvetően azonos módon, a népgazdasági tervekhez szorosan illeszkedő minőségügyi tervezési rendszer jött létre. Ennek megvalósítását, ágazatok közötti koordinálását a minőségügyet, mérésügyet és szabványosítást magában foglaló **minisztériumi szintű** irányító szerv látja el. Hozzájuk tartozik — részben vagy egészben — a minőségellenőrző intézetek irányítása, a legfontosabb termékek és vállalatok nemzetközi szintű objektív összehasonlítása, a nemzetközi piac igényeit, a hazai lehetőségeket és a tudományos eredményeket célszerűen ötvöző szabványosítás kialakítása.

Megvalósított a minőségellenőrzés egységes gyakorlati módszereinek kialakítása. Ma már az áruszállítások átadás-átvételi kérdéseit, a mintavételi és a minősítési követelményeket, a vizsgálati módszereket egységesen, közös szabványban rögzítették, meghatározás úgy, hogy biztosítsák az összehangot más nemzetközi normatívakkal is.

Szintén jelentős eredménynek tekintendők a termékek tartósságát nagymértékben meghatározó műszaki megbízhatósági és vizsgálati módszerek közös szabványokként adtak ki, így a tervezők, a gyártó és üzemeltető vállalatok szakemberei lehetőséget kaptak arra, hogy saját gyártmányaikra tartóssági számításokat és vizsgálatokat végezzenek a legkor-

szérbb és egységesített előírások alapján. A mintavételi módszerek és a műszaki megbízhatóság területén összesen 35 egyeztetett KGST előírást dolgoztak ki. Ezek kiegészítve a termékre vonatkozó KGST szabványokkal és más nemzetközi előírásokkal lehetővé tehetik a minőségvizsgálati eredmények egymás közötti elismerését a tagországokban. Így megszüntetjük a jelenlegi gyakorlatot, amikor egy-egy termék egymástól függetlenül többször is vizsgáltnak vet alá az export és az import. Az ismételt ellenőrzések — mint a gyakorlat igazolta — csak feleslegesen terhelik az amúgy is szűkös vizsgálati kapacitást. Jelentősen lassítják az importpendélyek kiadását és nem egyszer órai a szerződésügyi elhárításokkal, illetve esetenkénti meghibásulásukkal.

A vizsgálati eredményeket kölcsönösen elismerő KGST általános feltételeket szaktól szinten a Minőségügyi Szekció közelmúltban rendezett jereváni tanácskozásán egyeztettek. A tagországok egyetértettek abban, hogy az egyezménynek elsősorban az áruminták vizsgálatára az ún. típusvizsgálatokra kell kiterjednie. Ugyanakkor lehetőleg nem kell érintenie a más területen már szabályozott áruszállítások körét. Ezzel lehetővé nyílt arra: az érdekeltek országok magasabb szinten folytatassák tárgyalásaikat és akár a közeljövőben elfogadják a végleges egyezményt.

A KGST Szabványügyi Intézője által irányított előkészítő munka során arra törekedtek a szakértők, hogy valamennyi tagország számára biztosítsa legyenek más nemzetközi kölcsönös elismerési rendszerekhez való csatlakozás műszaki és jogi feltételei is. Ugyanakkor szem előtt tartották: más — nem KGST — országok is csatlakozhatnak rendszerhez. Így például Japánban aktívan részt vállalt az előkészítési munkában és Finnország hivatalosan közölte együttműködési érdeklődését.

Érdeklődés

A minőség kérdéseinek fontosságát mutatja valamennyi szocialista országban, hogy az érdekeltek KGST országok megren-

dezték az első közös tudományos konferenciát. A résztvevők rendkívül szociálisan — nem egyszer egymással vitázva — tárgyalták a minőségellenőrzés, a mintavétel és minősítés, a műszaki-megbízhatóság kérdéseit. Ilyen vitatott kérdés volt az NDK-ban alkalmazott független vállalati mérveztető központi kijelölése, védelme és őrzése. Vagy: mi tette szükséges Magyarországon a Fogyasztók Országos Tanácsának létrehozását? Biztosítható-e a minisztériumok és az általuk irányított minőségellenőrző intézetek ipartól és kereskedelemtől való pártatlansága?

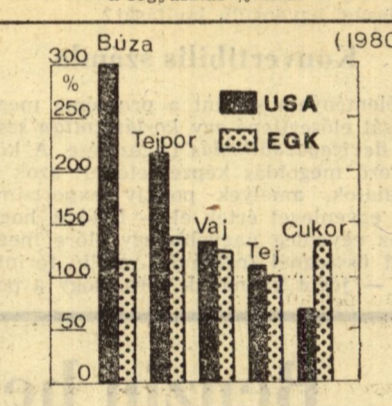
A szovjet szakemberek előadásából, hozzászólásaiból kiderült, hogy hasonlóan a többi országhoz, a beruházások és rekonstrukciók során, gyakran előfordul: a minőségellenőrzéshez szükséges mérőeszközök beszerzése már nem futja a keretből. Vagy az anyag- és szerszámellátás, a háttérpar problémái sok nehézséget okoznak a minőség biztosításában. Kitértek, hogy az anyagi, gépi erőforrások ésszerű és takarékos felhasználása mellett az eddiglegi lényegesen nagyobb figyelmet kell fordítani a szellemi erőforrások jobb kiaknázására. Erre jó lehetőséget kínálhatnak — mint a konferencia elhangzott — a **Minőségi Körök** széles körű bevezetése.

Természetesen nagy teret kaptak az érdeklődés, az ösztönzés kérdéseit is. Megállapították, hogy több KGST-tagországban a dolgozók járadalmának 20-40 százaléka is eléri a minőséget kapott jutalmakat. Többen érintették a vállalati vezetők minőségig kapcsolatos érdeklődésének hiányosságait, a még mindig uralkodó bázisizsármélet megváltoztatást. Sokan hangsúlyozták a nemzetközi piac igényekről szóló információk lassúságát, nem megfelelő tartalmát.

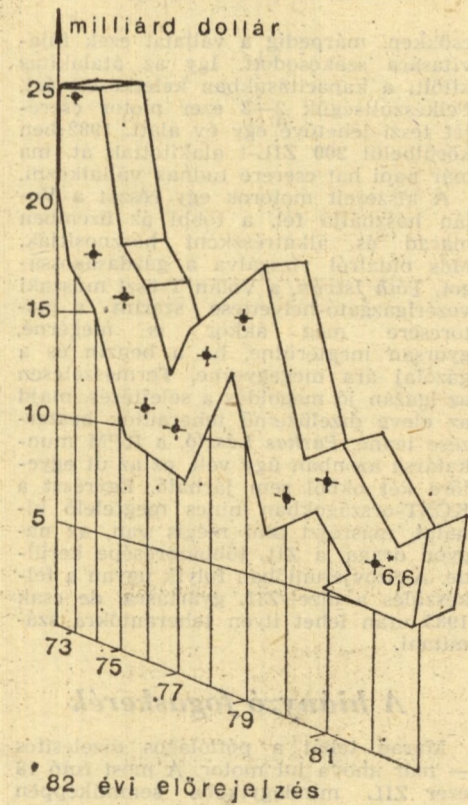
Többen megemlítették, hogy az üzleti-ellenőrzés gyakorlati alkalmazása az egyes országokban kiváló árúnak nyilvánított és minőségi jellel ellátott termékek. A vásárlók azonban a legtöbb esetben nem ismerik ezeket a legkülönbözőbb jelzéseket és így tanácstalanok a vásárlásban. Szükség lenne a jelzések egyszerűsítésére és a fogyasztók megfelelő tájékoztatására.

Nagy Ernő

Egyes mezőgazdasági cikkek termelése az Egyesült Államokban és az EKG-országokban a fogyasztás %-ában

A farmerek nettó bevételeinek alakulása (1967-es dollárértékben)

farmerek gondjaira, hogy az **ne terhelje** túlságosan a költségvetést, de — előretekintve a jövő évi választásokra — erősítsa a kormány helyzetét. Igaz ugyan, hogy a szavazásra jogosultaknak csak kb. 3-4 százaléka kerül ki a farmorkról, de egy jó megoldás társadalmi kihatása ennél lényegesen nagyobb számú polgárost biztosíthatna a jelenlegi szavazótáboron belül. A mezőgazdasági minisztérium ezt figyelembe véve egy programot dolgozott ki a gazdaságok gondjainak csökkentésére. E szerint a következő három esztendőben ösztönöznék, hogy a búza vetésterületének 15, a kukoricának 10 százaléka parlagon maradjon, s ezzel a jelenlegi nagy rakfűrészlelté léphetők lennének. A farmereknek fizetett összegzet pedig nagyrészt a teljesítmék garántált felvásárlási árának csökkentésével teremtenék elő. Két lépcsőben 1983. áprilistól a felére mérsékelnék az állami támogatást, ami összességében egymillió dollárt jelentene.

Másrészt pedig, az eddigiekkel felül kb. 1,7-1,8 milliárd dolláros pénzügyi keretet létesítenének, amiből támogatnák a mezőgazdasági termékek — elsősorban a gabona — exportárait és kedvezményes hitelek nyújtásának amerikai garátrészek vásárlására a fejlődő országoknak. A mostani tárgyalásokon tehát ha sikerül kompromisszumra jutni, akkor az nagymértékben javítja az amerikai mezőgazdasági programok eredményességét.

F. A.

Exportorientáció és importhelyettesítés

Interjú Balassa Béla professzorral

Tanulmányok, prognózisok sora jelent meg az elmúlt esztendő végén, amelyek a tőkés országok 1983. évi gazdasági kilátásait foglalkoznak. Ezek között vannak pozitív kiemlések, de több elemzés azzal számol, hogy folytatódik a recesszió, s nehezebb lesz az egyes országok helyzete, tovább emelkedik az adósságlomány, nő a munkanélküliség száma. A világgazdaság kilátásairól, az egyes nemzetgazdaságok eslekvési lehetőségeiről beszélgetett Balassa Béla-val a washingtoni John Hopkins Egyetem professzorával, a Világbank tanácsadójával, **Paragó Andrást** a Figyelő munkatársát.

Leputóbbi tanulmányában, előadásában úgy ítélte meg az idén 1982-ben képest a GDP növekedése Japánban elérheti a 6 százalékot, az USA-ban esetleg a 4 százalékot, 1984-ben pedig, ha szerényebb mértékben, Nyugat-Európába is követi partnereit 2,5 százalékos GDP növekedéssel. Mire alapozza optimizmusát?

— Úgy gondolom, a három tőkés gazdasági központ közül az Egyesült Államok várható gazdasági teljesítménye a legfontosabb a következő hónapokban. Ami az amerikai fellendülést illeti: az élelünkész egyrészt a Reagan adminisztráció 1982 utolsó hónapjaiban folytatott gazdasági, és pénzügyi politikájának egyes következménye. A kamatleszállítással, az adócsökkentéssel stb. a közgazdászok számítás szerint számottevő pótlólagos keresletet juttatott a gazdaságba. Másrészt — és azt hiszem ez még fontosabb — a tengerentúli gazdaság szerkezete sokkal egységesebb versenytársaként. Az acélipar Nyugat-Európában és az USA-ban is, több éve válságban. Az Egyesült Államokban úgy keresik a kiutat, hogy jó néhány gyárat bezárnak, ahol a termelési költségek igen magasak voltak. Nyugat-Európában viszont a különböző országok termelési kvótákat kapnak, amelyből aztán az egyes vállalatoknál előállított mennyiségeket megállapítják. Ezzel a lépéssel gyakorlatilag mindenki talpon marad, csak kevesebbet termel, függetlenül attól, hogy alacsony, magas árán állítja elő a termékeit. Ehhez társul a ma már éltérthetetlen állami szubvenciók rendszere, valamint az igen nagy összegű szociális juttatások, amelyek nem csak Svédországba, és az NSZK-ra, hanem újabbban például Franciaországba is jellemzők. E terhek számoitveben megneveltek a bérköltségeket, s az USA-hoz képest kevésbé ösztönzik a munkavállalókat újabb szakmák elsajátítására, vagy egyszerűen álláskeresésre.

Ha teljesül az ön által prognosztizált gazdasági növekedés, szerényebb mértékű lesz, mint az 1980-1973-as években volt. Vajon elegendő-e a javulás mértéke ahhoz, hogy az államok folyamatosan leépítsék protekcionista intézkedéseiket, és ezzel egységesebb pályára tereljék a világgazdasági kapcsolatot?

Igen! A protekcionizmus napjainkban nem annyira erős, és elterjedt mint a 30-as években volt. Ez valószínűleg az az oka, hogy a megkülönböztető az az fűg össze, hogy a megkülönböztető intézkedéseket — kivéve a textilipart — a fejlett országok fejlett országok ellen hozták. Erre utal az is, hogy például a nehezebb világgazdasági környezet ellenére, a fejlődő országok ipariki-exporter-

ciójukat 1982-ben 12 százalékkal növelték a fejlett országokban. A többség tisztában van azzal, hogy a protekcionizmus nem megoldása a gazdasági gondoknak, hanem éppen ellenkezőleg elodázása a problémáknak. Nincs mód a kivánatos és a szükséges műszaki fejlesztésre, koncentrációk a foglalkoztatási szerkezet stb. Úgy gondolom; hogy az amerikai, a japán gazdaság helyzete javul, az eddigiekkel növekedés várható, s ezért érdeklődik az a protekcionista akadályok fokozatos és kölcsönös lebontása.

Nem mond ennek ellent a tavaly novemberi GATT miniszteri értekezlet eredménytelensége?

— Nem! A tanácskozás sikertelenségét egyrészt a franciák idézték elő azzal, hogy noha rövid időn belül kétszer is leértékelték valutájukat, nem sikerült rendbe hozniuk gazdaságukat és a befelé forduló gazdaságpolitikájukhoz ezen a nemzetközi fórumon is öngigazolást kerestek. Másrészt az amerikaiak nem értették meg; nincs itt az ideje, hogy szorgalmazzák az EKG közös agrárpolitikájának a felülvizsgálatát.

Eddig a fejlett tőkés államok egy csoportja szempontjából — amely kétségtelenül meghatározó szerepet tölt be a világgazdasági kapcsolatokban — vizsgáljuk a világgazdaság jövőjét. A többség azonban a közepesen fejlett vagy éppen fejlődő országok közé tartozik, melyeket időben később és határozottabban mérsékelte a fennállás. Így változatlanul arra kényszerülnek, hogy talán még évekig visszafogják gazdasági növekedésüket, és devalválják, valamint az EKG gazdaságpolitikát folytassanak. Mi erről az ön véleménye?

— A gazdasági nehézségek esetén az országok négyféle nézőpontból lehetőségek között választhatnak. Így külföldi hitelekkel finanszírozzák a változatlan ütemű gazdasági növekedést; exportorientációt; importhelyettesítést; a gazdasági növekedés visszafogását. Ezek a gazdaságpolitikák a gyakorlatban nem elszigetelten jelentkeznek. A kérdés inkább az, hogy az országok az adott időszakban melyiket részesítik előnyben. És ez nem mindig attól függ, hogy a gazdasági teljesítőképessége alapján kis vagy nagy országok közé tartoznak.

Mondana erre példát?

— Például a „kis” Uruguay már régóta az exportorientációs híve, míg India és Brazília előnyben részesíti az importhelyettesítő gazdaságpolitikát. Ugyanakkor fel szeretném hívni a figyelmet arra

is: nem mindegy, hogy a felvett hiteleket mire költik. Brazília például a külföldi pénzügyi forrásból az importhelyettesítést szolgáló ágazatok fejlesztését finanszírozza. A szomszédos Uruguay a külföldi hitelvételei lehetőségeivel élve szelektíven fejlesztette az egyes népgazdasági ágazatokat, fokozatosan liberálizálta a gazdaságpolitikáját. Leértékelték a valutát, csökkentették a behozatali vámoikat, megszüntették az ár-ellenőrzést, és áttértek az exportorientált fejlesztés politikára. Számítások szerint itt számottevően javult a tőkekeletkezés és ezzel összefüggésben gyorsult a gazdasági növekedés üteme. Ebből az a tanulság vonható le, hogy az egyoldalúan importhelyettesítésre irányuló fejlesztés politikája még a nagy országok esetében sem lehet eredményes. Ugyanakkor a két ország összehasonlításából az is kiderült, hogy a külföldi hitelek felhasználási módja lényegesen meghatározza a hitel jövőbeni visszafizetésének lehetőségeit. Ha a hitel a fogyasztást szolgálja, vagy rossz beruházásra fordítják, akkor nem teremthetik meg a visszafizetés forrását.

Tanulmányában arra a megállapításra jut: a nemzetgazdaságok fejlődésének bizonyos szakaszában szükségeszerű a kifelé nyitás. Erre az eddigi gyakorlat szerint akkor kerül sor, amikor a GDP-ben az ipari termelés aránya eléri a 20-25 százalékot. Milyen tapasztalatokat hoztak az első olajválság utáni esztendő az exportorientált, illetve importhelyettesítő politikát folytató kis, illetve közepes országok esetében?

— A többi országra vonatkozó vizsgálathoz kiderült, hogy a kifelé forduló államoknál a gazdasági növekedés évi átlaga lassult ugyan 1973-1979 között, de még így is megközelítette a 8 százalékot. Ugyanezen időszak alatt a befelé forduló államok gazdasági növekedése alá érte el a 4,8 százalékot. Mivel magyarázható az előző csoport gyorsabb növekedését ráta? Először is az importhelyettesítési, importcsökkentési lehetőségek a befelé forduló államoknál igen alacsonyak. Ezek az országok főleg gépeket, részegységeket, produktív alkatrészeket vásárolnak. Ok, ha például 10 százalékkal csökkentik a behozatalt, akkor az a multiplikatív hatás miatt többszörösen kihat a gazdaságra. A kifelé forduló államok mindig is hatékonyabb importhelyettesítő politikát folytathattak exportorientált fejlesztésük miatt. A belföldi felvevőpiachoz képest nagyobb kapacitást gyárakat építettek, amelyeknek termékeit a nagyobb szorotányság miatt alacsonyabb költségeken tudták előállítani, s a versenyképés miatt nemcsak otthon tudták értékesíteni az árukat, hanem a külföldi piacokon is. Ugyanakkor a kifelé forduló országokban — a viszonylag magas importthány miatt — a behozatal csökkentése kisebb népgazdasági szintű költségkihatással jár. Lehetséges fel például arra, hogy a fogyasztási cikkek vásárlásának mérséklésével számottevő devizát takarítsunk

meg és mert a külföldi termelők versenyeztek a hazai termeléssel az új — átmeneti — helyzetben a hazai vállalatok helyzete javult, kevesebb a külföldi áru, könnyebben értékesíthetnek. Másodszor a kifelé forduló országokban a termelés rugalmasabb. A vállalatok hozzájárultak a kisebb-nagyobb megalkotottsáshoz. Például, hogy más termelők is vannak, új termékek jelennek meg a piacon stb. Vagyis olyan környezetben nőttek fel: ha élelben akarnak maradni, folyamatosan változtatniuk, megújulniuk kell. Harmadszor: a kifelé forduló országokban felémelték az energiatartást is, ami együtt jár az energiaszervezetek ésszerűsítésével és számottevő importhelyettesítéshez vezetett. A másik csoport viszont sokáig megpróbálta alacsony tartani az energiatartást, amelynek a következményeit még ma is viselik.

1979-ben talán még erősebb sok érte az országokat, mint hat évvel korábban. Ervényesek-e a korábbi időszakok tett megállapítások az azóta eltelt évek-re is?

— Az eddigi számításokból, elemzésekből kiderült: az országok nem voltak egyforma helyzetben a második olajválság kezdetekor. A kifelé forduló országok esetében a költségszabályozási arány (az exportbevételeknek hány százalékát kell hitelfelvételre, illetve kamafizetésre fordítani) 14 százalékos volt. A befelé forduló országoknál ugyanez a mutató 47 százalékos. Ebből következik, hogy az első csoportban éppen a hatékonyabb gazdaság, az eszközök jobb elosztása miatt több volt a manőverelési képesség. Az újabb hitelekkel terhes nem ömögukat szanalák, hanem azokat további termelészerkezet-váltásra, a technológiai fejlesztés meggyorsítására használhatták fel. Ezzel pedig további exportpiacokat szereztek és sikeresebben léphettek fel az egyre erősödő protekcionista intézkedések ellen.

A beszélgetés során többször is visszatért ahhoz, hogy a nemzeti gazdaságok méreténél szélesebben kell gondolkodni. A szükséges piaci stratégia kidolgozása, a megfelelő kapacitások kiépítése stb. több évet vesz igénybe. Lehet-e, szabad-e a jelenlegi világgazdasági helyzetben hosszú távra — monadjuk 5-10 évre — reálisra előre tervezni?

— Ma nem jó a világgazdasági helyzet. De így jólem, nem szabad egy ország gazdaságpolitikáit a jelenlegi állapotról, a mostani helyzetről építeni. Mindig előre kell nézni 5-6 évvel. Vannak olyan országok, piacok — például az USA, Japán, a fejlődő államok közül a délkelet-ázsiai országok stb. — ahol a GDP évi 6-7 százalékos növekedése az átlagosnál kedvezőbb értékesítési lehetőséget ígér. Mindenekelőtt a kormányvezetőknek kell előrenézni és segíteni, befolyásolni a vállalatokat a megfelelő piacpolitika kidolgozásában. Vagyis nem központi exporttervek, fejlesztési programok kellenek, hanem annak a felismerése, milyen termékesoportokban, hol kínálkoznak új értékesítési lehetőségek. A kormányzatnak ezen kívül segítséget kell nyújtania a közös vállalatok alapításához, megfelelő kereskedelmi kiindulási feltételekhez, a szakszerű piacutatóshoz stb. A többi pedig a vállalatok feladata!

A Dow Chemical például — adóssága 4,5 milliárd dollár —, hogy készpénzre tegyen szert, eladta 50 százalékos részesedését egy 1,5 milliárd dolláros szaud-nábrábi petrokémiai komplexumban, kitépett egy 1,2 milliárd dollár értékű közös vállalkozásban. A vállalatban, valamint felszámolta értékeléséit Japánban és Dél-Koréában is. A pénzügyi szempontok túl az Oxy-t és a Dow Chemical-t természetesen más megoldások is vezettek, érdekeltségek felszámolásával csökkenteni kívánták azokat a kapacitásokat, melyek hiányszámúak, „felelősek”. Vagyis: kibocsátásukat tudatosan a piaci lehetőségekhez igyekeznek hozzácsúfítani.

Az Oxy nem kívánta vállalni azokat az újabb veszteségeket sem, melyek a Montedisonnal való kapacitáscsere után terheltek volna. Az elkezelték szerint az Enoxy a Montedisontól két alapanyaggyártó üzemet vett volna át és ezzel megszerezte volna a nyugat-európai kinyomós poliétilén gyártó kapacitást 15 százalékát, illetve a nagymennyiségű 10 százalékat. Ezzel együtt azonban az Oxy-nak vállalnia kellett volna az arányos részet a Montedison mintegy 360 millió dolláros veszteségének és komoly összeget kellett volna a két elavult üzembe beruházni.

Erdékes módon a nyugat-európai vegyipari versenytársaknak érdeklő volt az ENI-Enoxy-Montedison-Oxy közötti kapacitáscsere. Ettől ugyanis azt várják: a termelés koncentrációját bizonyos termékekben a termelés csökkentéséhez vezet. Konkretan: poliétilénből az Enoxy másékkib kibocsátást és ezzel a piacot teremtesíteni, míg poliétilénből és polisztirolból a Montedison hozza majd ősszhangba a keresletet és a kínálatot.

Az Oxy kiválása után ezek a tervek megkérdőjeleződtek. De csak rövid ideig! Az olasz kormány ugyanis úgy döntött, hogy a kapacitáscsere az Occidental anyagi részvétele nélkül is meg kell valósítani. A számlát azonban a költségvetés állja. „Cserében” viszont megmenhetik a Montedison két üzemet, továbbra is biztosíthatják a dolgozók foglalkoztatását. (Az Occidental egyébként éppen ezeket az érveket vitatta. Vélemény szerint az olasz megközelítés túlságosan is elszakadt a gazdasági számításoktól.)

Olaszországban most azt várják az átszervezőtől, hogy a Montedison termelését fel dolgozottabb cikkre tudja koncentrálni, míg az Enoxy racionalizálni fogja alapanyaggyártását. A nyugat-európai vegyipari termelők pedig, akik havonta átlagosan 300 millió dollár veszteséget regisztrálnak mostanában, saját problémáik mérséklését remélik. Új felismerés: az Enoxy iránt általában több ár vállalkozás, sőt maga a Dow Chemical is érdeklődik. Lehet, hogy újabb fúziós „menet” kezdődik hamarosan...

g. — sz.

Megvételre felajánlunk egy UB 1252-es típusú, lánctalpas kotrót

Üzemeltethető: kötélvezérlésű markolóval vagy vonóvedres szereléssel.

A részletek megbeszélése a helyszínen, a kotró megtekintése után.

ÉRDEKLÖDNI LEHET: A

MAHART
Folyamhajózási
Üzemigazgatóság

anyaggyártó osztályán,

Budapest IV., Komp u. 2. Telefon: 694-683.

Megvételre felajánlunk használaton kívüli gépeket és alkatrészeket

ÉPFA
Lágymányosi
Gyár

Budapest XI., Thán Károly u. 30.
Telefon: 852-799.

OLAJ-ÉS GÁZEGŐK, KAZÁNOK, FŰTÉSRENDSZEREK ALKATRÉSZEI NAGY VÁLASZTÉKBAN RENDELHETŐK A RAMOVILL HŐTECHNIKAI OSZTÁLYÁN BP. XIII. RAJK L. U. 41. T: 495-123

KISKERESKEDELMI ÁRUSÍTÁS: TÜZELÉSTECHNIKAI BOLT

BP. I. KRISZTINA KRT. 75. T: 358-343

A gép megnevezése	Tipusa:	Gyártási éve:	Műszaki állapota:	Bruttó értéke Ft	Nettó értéke Ft	Tartalék alkatrészek:	Javasolt eladási ára:
egy pánthelyfűró célgép	Lágymányosi tmk	1975.	50%-os	42 000	23 563	—	25 000 Ft
egy komáromi Bürkle renszerű lakköntő gép	Komáromi Vegyesip. Szöv.	1973.	40%-os	488 025	155 000	—	300 000 Ft
egy portalanító gép	Lágymányosi tmk	1974.	50%-os	198 000	107 122	—	100 000 Ft
egy lapmegmunkáló gépsor, fordítóegység	FFSD csehszlovák	1973.	30%-os	218 000	109 641	—	110 000 Ft
egy Friz portalanító gép	NSZK gyártmányú	1964.	30%-os	214 000	5 482	hat kefehenger öt behúzó gumihenger egy hajtómotornal	40 000 Ft 13 200 Ft/db 20 200 Ft/db 24 600 Ft/db
egy Hildebrand IRL infraszárító berendezés	NSZK gyártmányú	1973.	30%-os	1 015 010	322 347	három hőmérő 0-300 °C-ig egy biztonsági hőfokszab. kilenc hőfokszab. hat hőfokszab. egy lángterelő egy hajlékony hőérzékelő két fotocella öt nyomásérzékelő négy szabályozótárcsa SEM 210 egy gumiszőnyeg. 5150x1250 280 nyomógomb-tömítés két előtűző szőnyeg, 3100x1200 10 fm fűléslánc egy ventilátor motorral 11 fm lánc egy RB motor egy RB motor	3 300 Ft/db 6 100 Ft/db 24 200 Ft/db 25 160 Ft/db 2 680 Ft/db 950 Ft/db 1 090 Ft/db 3 640 Ft/db 13 030 Ft/db 26 400 Ft/db 14,10 Ft/db 13 800 Ft/fm 1 000 Ft/fm 65 960 Ft/db 615 Ft/fm 18 500 Ft/db 18 040 Ft/db

EXPORTÉRDEKELTSÉG

RUGALMASABB ÖSZTÖNZÉSI FORMA

Az exportérdekeltség erősítésének egyik módja az exporthoz, vagy az exportnövekményhez kapcsolódó erőtlen pénzügyi ösztönzés. Ez látszólag hatékony módszer és sokak szemében azért is tűnik kedvezőnek, mert a külföldi orientációt részesíti előnyben az elzárkózással szemben. Sajnálatos mellékhatása azonban az, hogy károsan hathat a belföldi kooperációs kapcsolatokra. Az eddig „beszállító” vállalatok maguk is exportálni akarnak azért, hogy ők is részesülhessenek a pótlólagos bevételi lehetőségekben és ezzel veszélyeztetik az eddig exportáló vállalatok anyagiállását. Az is előfordul, hogy a szállító vállalatok követelik a végső exportőr pótlólagos bevételének egy részét és így módon jelentősen gyengítik az exportösztönzés hatását. Szélsőséges esetben az exportösztönzés ezen módja a devizabevétel csökkenéséhez is vezethet.

Az export növelésének másik módja, ha a főhatóságok a vállalatokkal történő konzultációk útján keresik a még kiaknázható exportlehetőségeket. Nem szabad észrevenni, hogy ilyen konzultációkban szükségképpen érvényesül a valamit valamért elv és ez bázikorrektiók, bérpreferenciák és egyéb kivételezések révén nagyobb mértékű vásárlóerő-kidáramláshoz vezethet — exportigények felében. Az elérendő exportot nem lehet előírni. Az export megvalósulása ugyanis nemcsak az eladón, hanem a vevőn is múlik.

Az import esetében fordított a helyzet. Itt éppen az adminisztratív korlátozások túlnyomórészt az exportlehetőségeket korlátozzák. Nevezetesen azon, hogy egyrészt van olyan import, amely ideiglenesen a meglévő készletek felállítására — leállítható, másrészt vannak olyan importtípusok, amelyek megszüntethetők, mert van hazai helyettesítő, harmadrészt van — csak a belső végső felhasználást szolgáló — import, amely ideiglenesen nélkülözhető, s végül van olyan import, amelynek leállítására veszélyeztetni ugyan egyes területeken a termelés folyamatosságát, de nincs hatással az exporttermelésre. Az adminisztratív importkorlátozás a döntéshozók tökéletes informáltságát feltételezi. Ilyen részletekbe menő és uszánakör a gazdaság egészét átfogó informáltság valószínűleg nem lehet megszerezni, de biztosan nem lehet megszerezni a döntésekhez rendelkezésre álló időben. Az importkorlátozás csak rövidtávú likviditási problémák áthidalására lehet alkalmas, tartós devizaegyenleg-javításhoz semmiképpen nem, mert végső soron az exportot is gátolhatja. A nemzetközi áru- és pénzügyi piacokon 1982-ben váratlanul bekövetkezett kedvezőtlen változásokra reagálva — ennek a negatív hatásának a tudatá-

ban volt kénytelen a kormányzat importkorlátozó intézkedéseket hozni.

A hozomszemlélet

Egyesek a nettó-devizahozam alapuló ösztönzést is ajánlják. (A nettó-devizahozam az export devizabevételének és a közvetlen import devizában kifejtett ráfordításainak a különbsége.) E megközelítésnél az a gond, hogy nem várható el a gazdaság minden vállalatától, de még az egyes szakágazatoktól sem külön-külön, hogy pozitív export-import egyenleget tartassanak. Ez a gyakorlatban nincs is így, de mint követelmény, eltelmond az ésszerű nemzetközi munkamegosztásnak is.

Elvileg finomítható a nettó-devizahozam mutatója, ha figyelembe vesszük a közvetlen import mellett a hazai eredetű anyagfelhasználásban lévő közvetett importot is, de ez legjobb esetben szakágazati szinten és utólag állapítható meg. A közismerten sok bizonytalanságot tartalmazó számításokra rendeltéleg szabályozott pénzügyi ösztönzést építeni nem lehet.

Egyébként, ha következetesek akarunk lenni, akkor a nettó-devizahozam számításánál a közvetett import módjára a közvetett exportot is figyelembe kellene venni, tudniillik egy adott vállalat akkor is hozzájárul az exporthoz, ha termékei egy részét belföldön továbbadja és ezáltal a kooperációs lánc egy későbbi szakaszában elősegíti az exportra termelést. De bármilyen körültekintéssel is végzünk ezeket a számításokat, nem hogy közvetett exportot is figyelembe kellene venni, hanem még az egyes ágazatok külkereskedelmi tevékenységének a számított eredmények által nyújtott népgazdasági szintű megítéléséből sem szabad egyedi, vállalatra vonatkoztatott következtetéseket levonni. Például, ha a számítások azt mutatják, hogy kedvezőlen a műanyagfeldolgozó ipar exporthatékonysága, nem következik, hogy a Rubik-kocka gyártása és exportja népgazdasági szinten gazdaságtalan lenne.

Ezek után felvetődik a kérdés: van-e lehetőség arra, hogy egy olyan ösztönzési mechanizmus találjunk, amely már rövidtávon is hatásosan elősegíti a külgazdasági egyensúly javítását?

Konvertibilis számla

Véleményem szerint a probléma megoldását elősegítené egy korlátozottan szabad devizagazdálkodás bevezetése. A következő megoldás képzelhető el: azok a vállalatok, amelyek pozitív export-import egyenleget értek el — feltéve, hogy ez az egyenleg nagyobb egy előre megadott összegnél (például 1 millió forintnál) — jogot kapnának arra, hogy a po-

zitív egyenlegből meghatározott százaléki nyit részt (1,2 vagy 3 százaléki) az MNB-nél elküldött „konvertibilis forintszámlán” tartsák. Az MNB a speciális számlán lévő összeget bármikor az érvényes árfolyamokon konvertibilis valutára viszkázhatná, ha a vállalat az árfolyamotra akarna felhasználni. A számláról történő áruimport esetén nem lenne szükség engedélyre.

A devizakompensáció nemzetközileg és történelmileg elterjedtebb formái általában nem az egyenleg, hanem az export devizabevétel függvényében határozzák meg a visszatartandó devizamennyiséget. Abban is különböznek az egyes formák, hogy csak az exportáló vállalat használhatja-e fel az összeget, saját import-szükségeitnek részbeni fedezésére, vagy tovább is adhatja őket. Két okból tűnik nemsem előnyösebbnek az elert egyenleg alapján szabályozott szabad rendelkezésű devizapiac.

Egyrészt, ha csak az exportot vesszük alapul, akkor ez létrehozza azt az erőteljes pótlólagos exportösztönzést, melynek veszélyeiről a fentiekben már szó volt és ez a népgazdaság egészére számárta hátrányosabb lehet, mint az export-import egyenleg alapján történő szabályozás, ahol kisebb a belföldi kapcsolatokat destabilizáló hatása.

Másrészt, az előbbi megoldás magában hord egy népgazdasági szintű szabályozó automatizmust: ha nő a konvertibilis devizában elszámolt külkereskedelmi pozitív egyenleg, akkor nő a belföldön rendelkezésre álló szabad devizamennyiség is és ez elősegíti a további export-expansziót. Ellenkező esetben, ha romlik a népgazdaság külső egyensúlya, akkor szűkül a belső devizapiac is.

Lehetővé lehetne tenni az ilyen jellegű konvertibilis forintszámlák, vállalatok közötti adás-vételét, mégpedig egy megfelelő szervezeti keretek között működő *valutabörzse*. Ez azt jelenté, hogy azok a vállalatok, amelyeknek a pozitív egyenlegük folytán joguk van a devizabevételük egy részét megtartani, az így módon képződő összegeket el is adhatják. Ezáltal bármely más vállalat is hozzájárulhat konvertibilis forinthoz, akkor is, ha saját export-import forgalma ezt egyébként nem tenné lehetővé. Miképpen ezek a konvertibilis forintszámlák a vállalatok számára a várható elnyel? — A konvertibilis forintszámlák létrehozásával kapcsolatos előirások biztosítják, hogy a vállalatok szabad rendelkezésű devizaszámái eleve csak a népgazdaság évi devizabevételének egy kis részét tegyék ki és ez jelentősen csökkenti a bevezetés kockázatát.

Ugyanakkor azoknál a vállalatoknál, ahol az export-import egyenleg mértéke lehetővé teszi a konvertibilis forintszámla képződését, erős ösztönzés kelet-

kezik az export növelésére és az importáló való takarékoságra egyaránt.

— Kisebbségi veszélye a belföldi kooperációs kapcsolatok fellazításának, mert a beszállító vállalatok a külföldi felé való fordulással csak akkor jutnának konvertibilis forintokhoz, ha az exportbevételeik bizonyos küszöbértéket át tudnának lépni.

— A szabad rendelkezésű devizaszámok lehetővé tennék, hogy a vállalatok részben kivédjék a szigorú importtakarékoság egyes hátrányos döntéseit, ha ezek például nagyobb mértékű exportügyletek megvalósulását veszélyeztetnék. Egyszerűbben lehetne lebonyolítani a gyakorlatban a felmerülő alkatrész-importot is. Ezek a lehetőségek nemcsak azoknál a vállalatoknál jelentkeznék, ahol az egyenleg lehetővé teszi a konvertibilis számla képződését, hanem — mert az e számlákon lévő összegek adását tárgyalni kepezhetik — a gazdaság egészében.

Ugyanakkor a hazai devizapiac kialakulása az MNB által hivatalosan árfolyamjegyzésbe kötötti különbség a gazdasági egyensúly egyik indikátora lenne.

A szabad devizagazdálkodás korlátozott mértékű bevezetése a külföldi partnereink a forint-konvertibilitás megteremtése iránt tett jelentős lépésekért értékelni.

Korlátok

Nem szabad elhallgatni, hogy a javaslat bizonyos veszélyeket is rejt magában. Fennáll az a lehetőség, hogy a vállalatok nem bíznák a konvertibilis forintszámlák hosszú távon is biztosított szabad felhasználhatóságában, mert például a betétek befelgyasztását tartanak. Ez azt jelentené, hogy a keletkező összegek minél előbb elköltésre törekednének. Az sem kizárt, hogy a gazdaságirányítás akarra vagy akaratlanság az egyes vállalatok szabad rendelkezésű devizaszámait figyelembe veszi a hivatalos árfolyam elszámolható engedélyezett import odaítélésénél, ezzel kényszerpályára térítve az akkor már csak formailag szabadon felhasználható összegeket. Ebben az esetben teljesen megszűnne a vállalatok érdektelensége ilyen konvertibilis számlák fenntartásában, vagy növelésében. Végül, ha a javaslat gyakorlati bevezetése után a devizapiac az elképzeléseknek megfelelően működne, akkor az is kiderülne, hogy a vállalatok mekkora többletköltséget hajlandók vállalni azért, hogy elkerüljék az importbeszerzéssel kapcsolatos egyébként szükséges adminisztrációt és az ebből adódó hosszabb átfutási időt.

Átmeneti, részmegoldásról lévén szó, elkerülhetetlen, hogy bizonyos mértékű konvertibilitás megteremtését is tartalmazzon a javaslat. Az ösztönzés csak azoknál a vállalatoknál érvényesül, ahol pozitív a közvetlen export-import egyenleg és ez — a nettó devizahozamról elmondottakat figyelembe véve — egyenlőten feltételeket teremt a vállalatok számára. Ennél lényegesebbnek tartom, hogy a szabad devizaszámla a biztonságos szerepét töltsen be az átmenetleges szükséges beavatkozások különböző formái által teremtetett gazdasági feltételek mellett.

Riecke Werner

Benzin helyett gázolaj

A kaposvári Volán Vállalat főmérnöke Harsányi László, négy munkatársával 1979-ben dízel-üzemű IFA motort épített az eredeti helyett két ZIL gépkocsiba. Felső kísérletezés eredménye: újítási javaslat. Ez akkor a Volán Trósztnél nem fogadták el, illetve további kaposvári kísérletekre telttek. 1980-ban így is ötre szaporodott az átalakított ZIL-ek száma, de közben gyarapodtak a megtett kilométerek, sőt, a benzinkár is.

Újabb év múltán, 1981 végén került elő ismét a javaslat, de akkor már a trósztnél. Időközben ugyanis a Gazdasági Bizottság is foglalkozott a közúti szállításban felhasznált nagymennyiségű benzin csökkentésének lehetőségével, és határozott is erről. Az egyik lehetséges megoldásnak a kaposvári ötlet megvalósítása kínálkozott. Gyors ütemű munka indult — alig egy évvel ezelőtt járunk már az időben —, de kevés volt az üzemi tapasztalat. Na és — ahogy Harsányi László mondja — „mi nem gépjárműkonstruktőrök, hanem üzemeltetők vagyunk”. Tehát a megoldást megvizsgáltatták a Bánki Donát Gépipari Műszaki Főiskolán, ahol javasoltak is néhány kisebb módosítást.

Tekintve, hogy a két motor nem teljesen azonos, ezért az egyiknek néhány alkatrészt szükséges. Ezeket meg kellett tervezni, de közben már gyártókat is kerestek, egyzóval megkezdődött a felkészülés a nagyszorozatú átalakításra. Beülve az „új ZIL-be”, az első, ami szembe — azaz „fülbetűnő” — a meglehetősen nagy motorozaj. A mérések szerint azonban ez még éppen a megengedett határ alatt marad s később, újabb szigeteléssel tovább csökkenthető. A gép-

keszevetők szerint ugyanakkor a kocsikorábbi — egyébként kifutó — menettulajdonosságai megmaradtak. Az új konstrukció negyven százalékkal kevesebb üzemanyagot fogyaszt, és ráadásul beéri a benzinnél — nálunk és most — olcsóbb gázolajjal. 18 ezer liter benzin helyett 11 ezer liter gázolaj, a csere tehát jókora energiamegtakarítással kecsegtet.

Ha ló nincs, az öszvér is jó

Indokolt a kérdés: lesz-e elegendő dízel-motor az átalakításhoz? *Dubovánszky Rudolf*, a Volán Trósztné főszállítványozója szerint igen. Szerencsésen találkoztunk ugyanis az NDK-beli gyártó ajánlata a magyar igényekkel: néhány ezer motort tudnának szállítani. Miért éppen az IFA motorra esett a választás? Erre vannak üzemi tapasztalatok, és a javításra felkészült szervizek. A motorsere az első adatok alapján 120 ezer forint költséggel jár, de ez a számítások szerint egy év alatt még akkor is megtérül, ha a dízel-teherautókat fenntartási, karbantartási költségei viszonylag magasak. A legtöbb jármű átalakítására Debrecenben, a 13. számú Autójavító Vállalatnál kerül sor. *Boronyák András* műszaki igazgatóhelyettes elmondta: ők maguk ajánlottak a motorsereire, mivel általában a magas fogyasztás miatt egyre kisebb a ZIL gépkocsik futásteljesítménye és a számuk is

csökken, márkodja a vállalat ezek felváltására szándékosított. Így az átalakítás kitölti a kapacitásukban keletkezett űrt. Felkészültségük 2-3 ezer motor cseréjét teszi lehetővé egy év alatt. 1982-ben körülbelül 200 ZIL-t átalakítottak át, má már napi hat cserére tudnak vállalkozni. A kísérlet motorok egy részét a Volán használja fel, a többi az üzemben marad és alkatrészként hasznosítják. Más oldalról vizsgálva a gazdaságosságát, *Tóth István*, a Volán Trósztné műszaki vezérigazgató-helyettese szerint a motorsere még akkor is megérné, ha a gázolaj ára megemlézne. Természetesen az igazán jó megoldás a selejtezés, majd az eleve dízelüzemű teherautók beszerzése lenne. *Farkas László*, a KPM munkatársa azonban úgy véli, ez az út egyelőre két okból sem járható. Egyrészt a KGST-országokban nincs megfelelő kínálat, másrészt ami mégis van, az nagyon drága, a ZIL többszörösebe kerülne. A Szovjetunióban folyik ugyan a felkészülés a dízel-ZIL gyártásra, de csak 1985 után lehet ilyen teherautókra számítani.

A hiányzó fogaskerék

Marad tehát a pótlólagos dízelítés — már ahová jut motor. A most futó 18 ezer ZIL mindegyikébe semmiképpen sem,

Ervényes viszont 1983. január elsejétől a 7 százalékos benzinköltségek-csökkenés — valamennyi vállalati ZIL teherautóra (erre megszülettek az eljárások, felkészültek az átalakításra a szervizek).

Eredetileg arról volt szó, hogy valamennyi IFA-motort a Volán Trósztné használhatja fel, ehhez azonban hiányzik egy fogaskerék. Pontosabban egy fogaskerékpár. A régebbi típusú ZIL-ek hátsó futóművének átalakításához szükséges alkatrészeire eddig ugyanis nem akadt gyártó. Így azután lehetővé vált 25 más típusú ZIL-ekbe — amelyekre nem kell a fogaskerékpár — 1983. első felében 1800 IFA-motort szerelniük be.

A Gazdasági Bizottság időközben újra foglalkozott az ügyvel, és felkutatott újabb lehetőségeket is. Román ajánlatára 1983-ban például 1500 darab DAC-típusú dízelmotort importált az Autóker (az első ezerről máris feladta a megrendelést), még hozzá úgy, hogy a szerelés teljes dokumentációját, valamint a szükséges alkatrészeket is szállítja a gyártó.

Ha a dízelítési program a tervezett ütemben halad, akkor 1985-ig közel százezer tonna benzinnel használhatók fel kevesebbet a közúti szállításban, mint egy 74 ezer tonna többlet gázolaj-felhasználás mellett. A megtakarítás mértéke akkor értékelhető igazán, ha tudjuk, hogy 1982-ben a közútlajdonban lévő gépjárművek összesen hatszáz ezer tonna benzint fogyasztottak.

A döntés óta eltelt rövid idő ellenére máris mintegy 250 dízel-ZIL fut az utakon.

Merza Jenő

Kereskedőházak – zavar az alkalmazkodásban?

A japán gazdasági élet világvisszonylatban is egyedülálló formációt a kereskedőházak. Különösen a legnagyobb, úgynevezett általános kereskedőházak (vagy ahogy japán nevükön ismertté váltak: sogo-shosha), jelentősége nagy, amit jól mutat, hogy az 1981-es (1982. március 31-ig tartó) pénzügyi évben a kilenc legnagyobb kereskedőház összehajtott forgalmának értéke elérte a bruttó nemzeti termék 30 százalékát.

Változó feltételek

A mai értelemben vett sogo-shohák-ról az 1950-es évek második felétől beszélhetünk, amikor a második világháborút közvetlenül követően az amerikaiak által feldarabolt nagyvállalatokból újraformálódtak. Legnagyobb erősségük, és egyben gazdasági jelentőségük alapja, hogy legalább annyira finanszírozási tevékenységet is ellátnak, mint amennyire kereskednek. Mindegyikük mögött egy-egy, ugyanahaz az érdekcsoporthoz tartozó – bár szervezetteljesen különböző – nagy bank áll (a Mitsubishi kereskedőház mögött a Mitsui Bank, a Nissio-Iwai mögött a Sanwa Bank stb).

Az általuk nyújtott hitelekkel vált lehetővé, hogy a kereskedőházak az egyszerű áruközvetítésen jóval túlnyúló finanszírozó, szervező és orientáló funkciókat is elláthassanak. Ennek révén kapcsolatba magukhoz ügyfeleiket, és kényserítik rá akarataikat a termelő vállalatokra. Megvalósítják a külgazdasági igények és hatások belső gazdaságra történő begyűrűztetését, az erőforrások külkereskedelem-orientált átlökését.

A kereskedőházak a bankoktól (első sorban, de nem kizárólag a „saját” bankjuktól), hitelekkel vesznek fel, melyeket kereskedelmi vagy beruházási hitel formájában a velük kapcsolatban álló termelő, illetve belkereskedelmi vállalatoknak adnak tovább. (Jellemző a kereskedőházak beföldi kapcsolataira, hogy mindegyiknek 30–50 japán városban van irodája).

A bankok a hitelnyújtás lehetőségét azért engedik át a sogo-shoháknak, mert azok ismerik legjobban ügyfelek nyersanyagigényét, teljesítőképességét stb, és a másik oldalról kiterjedt információhálózatuk révén pontosan fel tudják mérni a piac igényeit, lehetőségeit. Így módon az általános kereskedőházak *hitelforgalma* óriási összegeket ér el; az 1981-es pénzügyi évben a kilenc legnagyobb által nyújtott hitelek értéke mintegy 65 milliárd, a kapott hitelek értéke mintegy 43 milliárd dollárt tett ki.

Ez a rendszer az elmúlt 20–25 évben jól működött. Nagy mértékben hozzájárult olyan, „klasszikus” japán iparágok létrejöttéhez, majd exporteffenzívájának sikeréhez, mint az acélipar, vegyipar, gépgyártás, gépkocsipar stb. Ugyanakkor a megváltozott világgazdasági helyzet, a tartósan vált dekonjunktúra több súlyos problémát is felvetett az idáig gyors növekedéshez szokott kereskedőházaknál.

A gondok forrása

Az 1973–74-es nyersanyagár-robbanást követően a sogo-shohák beruházási eszközeinek egyre nagyobb részét irányították külföldre, döntően fejlődő országbeli nyersanyagkitermelő vállalkozásokba, saját partnerek és az ország ellátásának biztosítása, valamint a nagy fejlődésmozgás reményében. Ez azt jelentette, hogy eszközök megterülene nagymértékben lelassult, kintlevőségek megemelkedtek. (Az 1981-es pénzügyi évben a kilenc legnagyobb általános kereskedőház összesített kintlevősége – hitel és beruházott tőke formájában – mintegy 5 milliárd dollárt ért el).

Ugyanekas nőttek a kockázati tényezők is az árfolyam-ingadozások, valamint a tőkeimportőrs országok belső gazdasági és politikai problémái következtében. A legnagyobb veszteségek a legkisebb külföldi kintlevőségi politikát folytató Mitsuii értek. A cég képtelen befejezni a már 1979 óta 85 százalékos készletigények felőli bándar khomeini olajfinomított (melynek társlajlonosa), és ennek következtében az 1981-es pénzügyi évben 160 millió dol-

lár volt kénytelen leírni, nettó bevételre 93 százalékkal csökkent. (Következmény: az alkalmazottak nyereségét részben, az alkalmazók és az ennél magasabb rangú tisztviselveiket pedig teljes egészében megvonták.)

További gondot jelent a sogo-shohák számára, hogy nem tudtak kellőképpen alkalmazkodni a világereskedelem változó árustruktúrájához: míg a világereskedelemben a legkorszerűbb technikát megtestesítő termékek részaránya állandóan emelkedik, addig a kereskedőházaknál a forgalomnak még mindig mintegy 70 százalékát nyersanyagok alkotják, és például az elektronikai termékeket szinte teljes mértékben rajtuk kívül értékesítik.

A világereskedelem egészének visszaesésén belül különösen kedvezőtlen jelenség volt számukra, hogy a japán gazdaság lassuló fejlődése mellett mérséklődött a szigetország külkereskedelmének növekedése is. Sőt, 1982-ben 25 év óta először, mind exportja, mind importja abszolút értékben is csökkent. Ez természetesen a kereskedőházak ilyen irányú tevékenységének visszaesését is jelentette.

A kiút keresése

Kihaszánálva szinte az egész világra kiterjedő információszerező és értékesítési hálózatukat, nagymértékben növelték a Japánban nem értendő, (in off-shore) közzétett kereskedelmet. A Mitsui cég összefoglalmán belül például ennek az üzletágának a részesedése 13,9 százalék volt (az 1973-as részarányának a több, mint háromszorosa), és értéke meghaladta a 12 milliárd dollárt. Hasonló a helyzet a többi kereskedőház esetében is. A közvetítő kereskedéssel a kereskedőházaknak részben sikerült függetleníteniük magukat az egyes országok konjunkturális helyzetének ingadozásaival, sőt határozatlan előnyös pozícióba kerültek a fejlődő országok részéről az utóbbi időben egyre gyakoribb ellenlásváriási követelések teljesítését illetően.

A japán kereskedőházak világgazdasági

sági alkalmazkodásának valószínűleg legsikeresebb területe a *kaeskrakész* üzemi exportja, mely 1970 és 1981 között több mint tizszerecsre, 956 millió dollárról 10,4 milliárd dollárra növekedett. A fővállalkozási tevékenységénél a sogo-shohák külkereskedelmi szervező és finanszírozó szerepe teljes mértékben érvényesül. Információs rendszerük révén pontos adatokkal rendelkeznek az egyes országokban megvalósítandó beruházásokról, kapcsolataik alapján ki tudják választani a legjobb szállítókat (árvállalkozókat), és banki háttérük révén könnyen megoldható számukra az ilyen ügyleteknél felmerülő finanszírozási igények kielégítése. Azt is meg kell azonban jegyezni, hogy az elmúlt egy-két évben a fejlődő országok egy részénél felmerült fizetési mérlegproblémák az olajországok csökkenő jövedelmére valószínűsítetté teszt, hogy az 1980-as évtizedben is az előző évhez hasonló ütemben növekedjen a szigetország komplex létesítménykivittele.

Szinte mindegyik sogo-shohánál új szervezeti egységeket hoztak létre az új termékek, eljárások „gondozására”. A gondozás kifejezés a kereskedőházak integrált megközelítési módjára utal: a termékek, az eljárás születésétől kezdve figyelemmel kísérik, felmérik a piaci elhelyezési lehetőségeit, biztosítják a marketinget, és szükség esetén tőkét is adnak a vállalkozáshoz. Ennek kapcsán figyelemre méltó szemléletváltozás figyelhető meg az idáig szinte teljes egészében nagy forgalom – kis haszon alapú alvonalon működő sogo-shoháknál. Hajlandóságot mutatva arra, hogy kis volumenű, meg kiforratlan, de a jövőben potenciálisan nagy nyereséget biztosító termékekkel is foglalkozzanak, annak ellenére, hogy ez a korábban megszokottal jóval nagyobb kockázatot jelent számukra. Nyagy felismerést a fejlődés élvonalában csak azok maradhatnak meg, akik folyamatosan képesek a megújulásra.

Sz. P.

Algéria a földgázra épít

A gazdaságfejlesztési terveit elsősorban a szénhidrogén-kivételből származó bevételekre alapozó Algériát egyelőre nem nagyon érinti a megcsappant kőolaj-jövedelem. Az afrikai ország kezében olyan „fegyver” van, mint a földgáz, amely hosszabb távon is buszán kárhozóhatja Algériát az elmaradott olajjüvedelmektől.

A „kék aranyból” Algéria akkora készletkel rendelkezik, hogy a jelenlegi kitermelési szintet alapul véve a tartalékok mintegy 370 esztendőre elegendőek. Tavaly mintegy 43 milliárd köbméter hozták a felszínre, s a kitermelő mennyiségből 40 milliárd köbméter exportálták. Az elmúlt három esztendő bebizonyította, hogy Algéria igen eredményes értékesítési politikát folytat, s a földgázért versenyársáinál magasabb árat képes elérni.

Az évtized fordulóján Algéria kampanyt folytatott, hogy a földgáz árat emelje a kőolaj árszintjére. Bár ez a próbálkozás kudarcot vallott, annyit sikerült elérnie, hogy a földgáz ára pörhuzamosan alakuljon a kőolajjal. S ez nem csekély eredmény, hiszen a piacon a kereslet-kínálat egyensúlyban van, s az előrejelzések szerint a földgázpiac beható időn belül nem válik az eladók piacává. Joggal kérhetjük fel a kérdést: hogyan sikerül ebben a helyzetben Algériának 20-25 százalékkal drágábban értékesítenie földgázát a világpiacon árán?

Hosszas alkudozások után három legfontosabb vásárlójával – Franciaország, Olaszország és Belgium – az állami olaj- és földgázjártságának, a Sonatrachnak sikerült hosszú távú megállapodást kötnie, mégpedig magas áron. Az eredményesség tika abban áll, hogy mindhárom vevőnek Algériát jelentős megrendeléseket helyezett kiáltására. Eszerint Olaszország az évtized közepétől évi 12, Franciaország pedig 0,1 milliárd köbméter gázt vásárolt Algériától. Cserébe Franciaország többek között egy autógyár, vasútvonalak és egy repülőter megrendelése számíthat, összességében mintegy 13 milliárd frank értékben. Hasonló nagyszámú megrendeléseket remél az olasz ipar is.

g.-sz.

FELDOLGOZÓIPAR II.

Szerkezeti változások a nyolcvanas években

A szerkezeti átalakulás következményeként világszerte folytatódik a nehézipari ágazatok térnyerése. Az 1980–80 közötti időszakban az OECD-országokban 82 százalékról 68 százalékra, a fejlődő országokban 38 százalékról 52 százalékra, a KGST-országokban pedig 58 százalékról 73 százalékra nőtt a feldolgozóipari termelésben a nehézipari ágazatok aránya. Az ezredfordulóig a nehézipar súlya a KGST-ben 75, az OECD-ben 70, és a fejlődő országokban 60 százalék lehet, s ebben az értelemben indokolt a makrostruktúrák regionális közeledéséről beszélni.

A gazdasági növekedés eredményesége, sőt dinamika szempontjából a nehézipar –könnyűipar aránya jóval kevesebbet mondó, mint számuknak első felében. A legutóbbi évtizedben már nemcsak könnyűipari, hanem nagyszámú nehézipari ágazatok (acélipar, hajóipar, vasúti görüldényágy-gyártás, egyes nehévegyipari ágak) is szerepelnek a világmérlekekben tartósan lemaradó szektorok között. Kétségtelen tény, hogy az iparilag fejlett országokból kiszoruló ágazatok, tevékenységek, még jó ideig igen lendületesen fejlődhetnek az alacsony fejlettségű és költségcsökkentő országokban.

A műszaki hatás

A hosszabb távú dinamika, jövedelemzömés, műszaki fejlődés és nemzetközi piaci pozíciók szempontjából azonban korántsem megnyugtató, hogy az *élenjáró ágazatok* az OECD országokban a termelés több mint egyharmadát, a fejlődő országokban egyhatodát, a lemaradó ágazatok viszont 30, illetve 50 százalékát tesztik ki. A KGST-országok iparszerkezete is azt mutatja, hogy a lemaradó ágazatoknak az arány lényegesen magasabb, mint a világmérlelésben, fordított helyzet tapasztalható viszont az úgynevezett dinamikus ágazatok esetében.

A műszaki fejlődés növekedési hatása az elkövetkező két évtizedben a már jelenleg is rendelkezésre álló műszaki-tudomány eredmények kiaknázásával párhuzamosan bontakozhat ki. Időrendileg leghamarabb a hetvenes évek második felében bevonuló mikroprocesszorok hatása jelenkezik majd a termelés és a szolgáltatások automatizálásában, az elektronikai ipar előretérésében, a költségstruktúra módosulásában, a foglalkoztatottsági helyzet, s a szervezeti formák, irányítási rendszerek befolyásolásában.

A közölj-helyettesítő új energiabázis fejlesztése szervesen kapcsolódik a technikai változásokhoz. A fajlagos energiafelhasználás csökkentésével kapcsolatos műszaki fejlődés hatása már a nyolcvanas évek első felében jelentkezik. Az atomerőmű-fejlesztés a kilencvenes évek elejére, a geotermikus, a tenger erőforrásainak, valamint a nap- és biogenergia hasznosítása a kilencvenes évek végére várható. A közölj-helyettesítő energiaforrások kiaknázásával kapcsolatos fejlődés társadalmi kisugárzása kevésbé számottevő, mint pl. az elektronika esetében. Ugyanakkor költségátalás, valamint a mezőgazdaság, vegyipar, műszeripar fejlődésére kisugárzó másodlagos hatás erőteljesebb lesz.

A biológiai tudomány jelenlegi fejlettsége és az úgynevezett bioindusztriális fejlődés kibontakozása, a fizikai-vegyi folyamatok s hatások élő mikroorganizmusokkal való helyettesítése, a nyolcvanas évek végétől kezdődően mind erőteljesebb szerkezeti változásokat eredményez az energiaszektorban, a vegyiparban (műtrágyagyártás, gyógyszeripar), mezőgazdaságban és élelmiszeriparban.

A műszaki fejlődés társadalmi határai erőteljesebbek lehetnek, mint a megelőző két évtizedben. Az élesező verseny által kikényszerített automatizálás foglalkoztatáscsökkentő hatása jelentős lesz. Az elektronikai fejlődés nagymértékben befolyásolja az életformát, szabadidőeltöltést, lehetővé teszt nagyszámú emberi tevékenység decentralizált irányítását, ösztönzi a technika „miniaturizálását”, javítja a korszerű technika kisüzemi keretek közötti működésétének gazdaságosságát.

Ma még nem rajzolódott ki a munkahely-megtakarító műszaki fejlődéssel kapcsolatos gazdaságpolitikai magatartás körvonalai, melyek a szerkezeti átalakulási irányát és ütemét nagymértékben befolyásolják. A jelenleg kibontakozó műszaki fejlődési irányzatok növekvő mértékben tovább lazítják az ágazati-alágazati kereteket s azokon túlépő technológiailag determinált termékcsoportok alakítanak ki.

Vásárgézagatok

A hetvenes évek fejlődési irányzatai már jól rávilágítanak arra, hogy *alágazatonként eltérő trendek* érvényesülnek. A nehéziparon belül a közölj-helyettesítő, nehévegyipar, acélipar, közlekedéscsésző-gyártás, átlagosnál jóval alacsonyabban ütemben fejlődik. A lemaradó könnyűiparon belül viszont a konfekció- és a bűtoripar pozícióit szilárdabbak. Az élelmiszer- és vegyipar átlagos, míg a gépipar átlagon felüli ütemben bővül. A gépipar az ezredfordulóra a feldolgozóipari termelésnek mintegy felét szolgáltatja, s alágazatonként, termékcsoportonként és terméknéki differenciálal képes mutatni. A beruházási javak, elektronikai termékek, műszereket, fegyvereket előállító tevékenységek átlagon felüli dinamika mellett a közlekedési eszközöket, s hagyományos tartós fogyasztási termékeket előállító alágazatok zöme a lemaradó területek közé kerül.

Az ezredfordulóra terjedő időszakra készített prognózisok a *textilruházati kereslet igen lassú bővüléssel* számolnak. Az ágazati átlagon felüli kereslet a padlózőnyegek, kötőtűárk, sport- és szabadidő-öltözékek piacán várható. A versenyben maradás feltételezi a költség racionalizálását, az ágazati termékszerkezt javítását, s főbb importőr országokkal való gazdaságpolitikai rendezést, s a nagy vállalatok, áruházak értékesítési csatornáiba való bekapcsolódást szorosabb vállalkozói együttműködés keretében.

A fejlődő országok részesedése 2000-ben mintegy 65 százalék lesz a bőrtérmelésben, s 56–65 százalék a cipőgyártásban. A fejlődő országok egyébként dinamikusabban bővülő bőr- és cipőipacán az iparilag fejlett országok szállított számottevőbb pozíciókat nem remélhetők, közreműködhetnek viszont a beföldi bőr- és cipőipar kiépítésében, a feldolgozó gépgyártás megteremtésében, a technológiai fejlesztésében. A fejlett létező országok piacán a fogyasztás előreláthatólag évi átlagon egy százalék, az import a termelés további zsugorodása következtében mintegy 3 százalékkal bővülhet. A bőripari tömegáruk, szabadidőcsepők, valamint gyermekcipők iránti kereslet zömét a fejlődő országokból elégtük ki. Az iparosított országok a divaterőkevény és a speciális termékek-ből növelhetik a termelésüket.

A világ *acélipari felhasználása* az évtized végéig csak igen lassú, 2 százalékkal körüli ütemben bővül. A fejlett országokban a termelés ennél szerényebb mértékben nő. A nagyszámú fejlődő, s néhány szocialista ország erőteljesen fejleszteni kívánja ezt az iparágot. A fejlődő országok gyártási kapacitása a jelenlegi fejlesztési programok alapján az évtized végére eléri a 200 millió tonnát, a világtérmelés 20 százalékát.

Minőségi követelmények

A szerszámgyártás jövőbeni fejlődési dinamikáját továbbra is az átlagon felüli szinten tartja az elektronika széles körű alkalmazása, a fajlagos energiafelhasználás csökkentését elősegítő átalakítási programok. Befolyásolja a keresletet a hetvenes évek anyára beruházási tevékenysége nyomán előregéppark felújítása. (A 20 évnél régebbi szerszámgyártás aránya 1980-ban Angliában

ban és az NSZK-ban több mint 25 százalék, Olaszországban 30 százalék, az USA-ban 34 százalék.) Amerikai műszaki prognózis szerint, 1990-ben a szerszámgyártás termelésének 50 százalékát számgéj- vagy programvezérlésű gépek tesztik ki. A szerszámgyártás felét nem önállóan, hanem gépsorok részeként, központi számítógép vezérelése mellett, komplex programok keretében alkalmazzák.

A járműipar távlati fejlődési kilátásai nem túl kedvezőek. A vasúli járműgyártásban folytatódik a termelészsugorodási irányzata, s a gyártás lényegében a szocialista és a fejlődő országokba ivődik át. A hajógyártás előreláthatólag a kilencvenes évek elejére sem éri el az 1975. évi szintet, s Japánra, valamint a távol-keleti fejlődő országokra koncentráliódik. A személygépkocsigyártás évi darabszáma évtizedenként lényegében változatlan marad. A gépkocsik használatai értékét, felszereltségét, biztonságát növelel alkatrészek, részeségeik termelése és kereskedelme a készterméknél nagyobb mértékben nő. Az autóbúszkereslet dinamikája a városi tömegközlekedés kiépítésére törekvő fejlődő országokban vagy a tömegközlekedést már korábban elorszátó, de most reaktiválni kívánó legfejlettebb országokban átlagon felüli lehet.

Az elektronika térhódítása

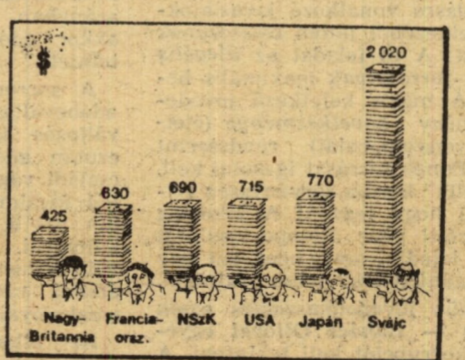
A villamosgépipar fejlődési kilátásai kapcsolódnak a legszorosabban a műszaki fejlődéshez, illetve a kiéleződött értékesítési verseny által diktaált fejlesztési programokhoz. A korszerű gépipar egyetlen ága sem nélkülözheti az *elektronikát*. A műszaki fejlődés s a különféle növekedési és versenyzársérek következményeként a villamosgépipar fejlődési lendülete a nyolcvanas években sem torpan meg, térnyerése a feldolgozóipari termelésben s a világereskedelemben folytatódik. A nyolcvanas évek végére előreláthatóan a feldolgozóipari termelés 12–14 százalékát, a világereskedelem 15–18 százalékát adták az iparág termékei.

A termelés a nyolcvanas években évi átlagon 6–7 százalékkal bővülhet.

Bankszámlán vagy a matrac alatt...

Mennyi készpénzt tartanak a matrac alatt a különböző országok állampolgárai? Többek között erre le következtetni lehet azokból az adatokból, amelyek az egyes országokban forgalomban lévő pénz mennyiségéről vallanak.

E nemzetközi összehasonlítást szerint a legkonzervatívabb pénzügyesági szokások éppen a bankok hazájában, Svájcban honosodtak meg. Itt minden 15 éven felüli

állampolgárra 2000 dollár forgalomban lévő készpénz jutott 1982-ben, az Egyesült Államokban ez az érték mindössze 715 dollár, Nagy-Britanniában 425 dollár, Nyugat-Németországban pedig 690 dollár volt a múlt évben. Mig az utóbb említett országokban a csekkfüzetek, a hitelkártyák és a lakosság mind szélesebb rétegei által használt bankszámlák erőteljesen kifizették készpénzkímélő hatásukat, addig Svájcban az átlagos állampolgár még mindig többnyire készpénzben bonyolítja le napi vásárlásait.

Ezen belül azonban alágazatonként felerősödik a differenciálódási folyamat. Lelassult, illetve igen lassú maradt a hagyományos háztartási gépek és egyéb elektromos fogyasztási cikkek termelésének növekedése, hiszen itt a követelt túlnyomó részét kitevő OECD-országok felvevőipacának telítettsége, illetve a vásárlóerő-növekedés korlátai nem tesztik lehetővé az érdemi bővülést. E termékcsoportokban csak a muszázilag új termékek (házi videorekordereszek, számítógépek), számíthatnak nagyobb felvevőipaci dinamikára. Az ágazati növekedés hajtóerői a miniaturizáció, valamint az elektronikai elemek memória- és műveletürűségének, illetve sebességének növelése, a digitális elektronika s az integrált áramkörök továbbfejlesztése.

A termékcsoport *világereskedelmében rendhagyó módon nem import-, hanem inkább exportkorlátozások* várhatóak. A termelés és az ágazati kínálat földrajzi ráduszának szélesedése ellenére, a külkereskedelmi kapcsolatok továbbra is az OECD-országokra, s a velük szorosabb kapcsolatban álló, illetve nemzetközi elektroipari vállalatsszervezeti rendszerbe integrálódó országok s vállalatok körére korlátozódik. Az iparképzítés szintén erőkereiben halad előre, s a nyolcvanas évek második felére különösen megnöveli a mindenkori technológiai élvonalból már kikerekülő, betanított, felvevőipari munkatitrovel is megtermelő termékek kínálatát.

Az USA és a távol-keleti térség meghatározó szerepe az elektronikus termékek világereskedelmében szinte változatlan marad. Az ágazat termékeiben kialakuló importkereskedelem sajátosságai, fejlődő országok viszonylag alacsony részesedése. A tartós fogyasztási cikkek nagy hányadát a nyolcvanas években már a fejlődő országok maguk állítják elő, importhelyettesítő programok keretében. Ugyanakkor keresletük még szeszény a csúcstechnológiát megtestesítő termékektől, hiszen ezek hasznosításának jövedelmességét az ottani költségárnyok miatt eleve csekélyebb, másrészt az alkalmazási technikai, képzétségi, infrastrukturális előfeltételei sem adottak. A nemzetközi vállalatsszervezet körén kívül maradó exportőrök számára így a fejlődő országok piacának is jóval szűkebb szegmense nyitott, ami általában az infrastruktúra kiépítéséhez, áramelosztó berendezésekhez, villamosmérőgépekhez, távközlési cikkekhez, s bizonyos helyei összeszerelő iparfejlesztés keretében szállított alkatrészekhez kapcsolódik.

Kádár Béla

EGYESÜLT ÁLLAMOK

GM—TOYOTA MEGÁLLAPODÁS

Az elmúlt napokban ismertté válták annak a megállapodásnak legfontosabb pontjait, ameyet a General Motors és a Toyota – a világ első és harmadik legnagyobb autópári vállalata – kötött japán kocskis amerikai gyártására. Eszerint a két cég 50-50 százalékos tőkerészesséssel és 12 évi időtartamra közös vállalatot létesít az USA-ban, a GM korábban leállított fremonti (Kalifornia) összeszerelő üzemében. A termelés megkezdését 1984 őszére irányozták elő.

Mint arról már beszámoltunk, az amerikai kongresszus előreláthatóan elfogadja azt a törvényjavaslatot, amely előírja, hogy az amerikai piacon forgalomban kerülő külföldi autókba – darabszámától függően növekvő hányadban – beföldi alkatrészeket kell beépíteni. Ez már előre figyelmeztetve, a megállapodás kimondja, hogy az új 1600 köbcentiméteres Toyota-autókat – amelyek a GM Chevrolet típusozarótát fogják helyettesíteni – 50-50 százalékban japán, illetve amerikai alkatrészekből és részeségekből állítják elő. (Az Honda tavaly ősz óta működő Ohio állambeli és a Nissan idén augusztusban Tennessee államban nyitló üzeme túlnyomórészt japán beszállítókat vesz igénybe.)

A közös vállalat 300 millió dolláros alapitőkéhez való hozzájárulásuként 130 millió dollárral szánják meg a említett kaliforniai GM-gyárat, míg a Toyota 130 millió dollár befizetése mellett átadja a tervekét és a gyártási technológiát is. Mindezekért a kész autók értékesítési összegének 2,5 százalékát kapja.

Az eddig egyedülálló megállapodás visszhangja nem egyértelmű. Japánban mindenesetre pozitív, arról is inkább, mert – mint Sadanori Yamanaka kereskedelmi és ipari miniszter bejelentette – a szigetország április 1-től további egy évre váltotta az Egyesült Államokba irányuló autóexportjának 1,68 millió darabban megállapított „önkéntes” korlátozását. A Toyota az 1982/83-as gazdasági évre 3,13 millió gépkocsi gyártásával számol, amiből 1,62 millió kerülne kivételre.

Ami az Egyesült Államokot illeti, a General Motors szerinti az új közös vállalat 3000 új közvetlen munkahelyet fog teremteni, a beszállítások révén pedig további 9000-t, egyben a japán technológiát átveve elmozdítja, hogy a konszern a jövőben versenyképesebb gépkocsikat gyártson. Ezzel szemben Lee Iacocca, a Chrysler konszern elnöke élesen bírálta a megállapodást, hivatkozva arra, hogy a GM és a Toyota a tőkés világ gépkocsitermelésének máris 25 százalékát tartja kezében. Egyben, véleménye szerint, a japán autókészítők részleges csúszásának hányada további elbocsátásokhoz fog vezetni az amíg is súlyos munkanélküliséggel küzdő amerikai autópárban, s azt kiszolgáló iparágokban.

NORVÉGIA

NÖVEKVŐ KŐOLAJTERMELÉS

Amíg az utóbbi időben több kőolajtermelő országban – mint ismeretes – visszaesett a termelés, Norvégiának 1982-ben sikerült az északi-tengeri talapatból nyert kőolaj- és földgáztermelését 0,4 százalékkal növelnie: kőolaj-egyenértékben számítva 48,7 millió tonnára. A termelés növekedési üteme különösen az év vége felé gyorsult meg, amiben nyilvánvalóan szerepe van annak, hogy az amsterdami szabadpiac kínálatának számottevő része az északi-tengeri olajból származik. (Az elmúlt hét végén Anglia után Norvégia és bejelentette a kőolajárának hordónként 30,5 dollárra történő leszállítását.) A tavalyi olaj- és földgáz-erőforrások összege 9,3 milliárd dollárt tett ki, s ebből 4,3 milliárd volt az állami bevétele.

A közelmúltban egyébként egy norvég tanácsadó cég, a Norwegian Petroleum Consultant, ajánlatot tett az illetékes szovjet szervezetenek műszaki tanácsadó megbízás elvnyesésére a Barents-tenger szovjet kontinentális talapat olajmezőinek kitermelésére. Az elmúlt napokban pedig Norvégiában üzembe helyezték egy kísérleti berendezést, amelynek célja olyan eljárás kidolgozása, amely lehetővé tenné kőolajának és földgázának azonos csövezetekben történő lehátékonnyabb továbbítását.

F. K.

